

Prof. dr hab. Jolanta Sierakowska-Dyndo

Warszawa, 28.05. 2019

Zakład Iranistyki

Wydział Orientalistyczny

Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy habilitacyjnej dr Tomasza Gacka

Vocabulary Related to the Technological and Scientific Development of 20th Century in the Tajik Language on the Basis of the World Wide Web Resources – Selected Examples

Życiorys naukowy Habilitanta

Doktor Tomasz Gacek jest iranistą specjalizującym się głównie w dziedzinie językoznawstwa. Zarówno Jego praca doktorska jak i habilitacyjna dotyczą zagadnień językowych. Nie oznacza to jednak, że jego zainteresowania naukowe ograniczają się tylko do tejże dziedziny nauk. Badania i ich efekty, czyli publikacje pana dr Tomasza Gacka, obejmują także zagadnienia literaturoznawcze w zakresie badań iranistycznych. Te dwa główne nurty są uzupełniane badaniami o charakterze interdyscyplinarnym, jak określa je Habilitant, w naszej ocenie są one w większości bliższe badaniom w zakresie socjolingwistyki. Potwierdzają to Jego publikacje zarówno po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych jak i wcześniejsze.

Pan dr Tomasz Gacek jest od wielu lat związany z Uniwersytetem Jagiellońskim. Tamże w Instytucie Filologii Orientalnej ukończył studia iranistyczne i w 1999 roku został zatrudniony na stanowisku asystenta. Był to początek jego kariery naukowej, która stopniowo rozwijała się i przynosiła owoce jego pracy. Początkowo zainteresowania pana dr Tomasza Gacka dotyczyły przede wszystkim języków średnioirańskich, a w szczególności języka średnioperskiego. Dzieła literackie w tym języku były przez niego analizowane i przekładane na język polski. Także w swojej rozprawie doktorskiej odwołuje się do źródeł w języku średnioperskim.

W 2003 roku pan Tomasz Gacek uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo. Podstawą do uzyskania stopnia była rozprawa doktorska zatytułowana *Gyag Namak. A Study of the Geographical Names in the Middle Persian Books* napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Pisowicza. W 2006 roku został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Iranistyki na Wydziale Filologii Orientalnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Doktor Gacek prowadzi zajęcia dydaktyczne, które pokrywają się z jego obszarem badań, co jest bardzo korzystne dla studentów. Są to zajęcia dotyczące języka perskiego i innych języków irańskich (wykłady i ćwiczenia), także wykłady na temat historii literatury perskiej przed islamem. Zainteresowanie tym okresem przedmuzułmańskim utrwaliło się w Jego publikacjach jak i w dydaktyce.

Rozprawa habilitacyjna

Analiza dorobku naukowego dr Tomasza Gacka po uzyskaniu stopnia doktora pokazuje jego znaczną aktywność naukową. Z pewnością stabilność pracy (zatrudnienie na UJ) i uzyskanie stopnia doktora przyczyniły się do poszukiwania nowych kierunków badań i Jego dalszego rozwoju naukowego. Ukoronowaniem tych poszukiwań jest przedłożona praca habilitacyjna zatytułowana *Vocabulary Related to the Technological and Scientific Development of 20th Century in the Tajik Language on the Basis of the World Wide Web Resources – Selected Examples*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2015.

Dr Tomasz Gacek rozwijając swoje zainteresowania dotyczące języków irańskich, sięgnął do badań, które objęły kilka języków z tej grupy. Mowa tu o języku tadżyckim, który jest głównym obiektem badań, ale także języki dari i farsi (perski). Stanowią one materiał badawczy w Jego dociekaniach w zakresie badań porównawczych. Owocem dociekań naukowych doktora T. Gacka jest wspomniana monografia. Dotyczy ona nowego słownictwa kształtującego się w języku tadżyckim. Pojawiło się ono jako efekt naukowego i technologicznego rozwoju, który wprowadzał do języków, w tym języka tadżyckiego, nowe terminy i określenia. Proces ten dokonywał się w efekcie naukowych odkryć i osiągnięć XX wieku i utrwalany był w języku powszechnym. Autor podkreśla w swojej pracy, że zebrany korpus słów, który poddał analizie, nie dotyczy specjalistycznych terminów lecz słów powszechnych, wyrażających nowe odkrycia, zjawiska, przedmioty, które weszły i utrwaliły się w powszechnym języku tadżyckim, choć, jak zaznacza, także do dwóch będzie sięgał także do dwóch pokrewnych języków farsi i dari. Oba stanowią odmiany języka perskiego.

Struktura rozprawy habilitacyjnej jest przejrzysta, podzielona na dwie główne części. W pierwszej z nich (ss. 6-29), składającej się z wielu krótkich podrozdziałów, Autor omawia źródła i metodologię badań, prezentuje informacje dotyczące języka tadżyckiego, który jest głównym obiektem jego zainteresowań. Wyjaśnia powiązania z innymi językami irańskimi: perskim i dari. Omawia także inne języki spoza grupy irańskiej - język uzbecki i kazachski oraz język rosyjski, które funkcjonują w tym obszarze. Uzasadniając taki wybór języków w swoich badaniach podkreśla, że informacje na ich temat są niezbędne do dalszych badań, bowiem języki te miały duży wpływ na słownictwo języka tadżyckiego. W dalszych podrozdziałach Autor formułuje cel i stan badań w tym zakresie. Stawia też kilka głównych pytań badawczych dotyczących wybranej tematyki. Część pierwszą pracy zamykają informacje dotyczące transkrypcji i transliteracji oraz uwagi odnoszące się do terminologii.

Druga część pracy (s. 31-97) poświęcona jest wnikliwej analizie słownictwa języka tadżyckiego z zakresu różnorodnych dziedzin np. medycyny, technologii, lotnictwa, fizyki i innych. Autor przytoczył 59 słów wybranych spośród 150, które poddał bardzo wnikliwej analizie językowej. Każde słowo zostało szczegółowo omówione pod względem etymologii, budowy słowotwórczej, źródeł zapożyczeń. Na końcu znajdziemy wnioski (s. 99-102) oraz obszerną bibliografię (s. 103-132). Całość publikacji zamykają wykresy, pozwalające prześledzić m.in. formowanie się sekwencji językowych, procesów, jakie zachodzą w rozwoju języków i inne procesy lingwistyczne.

Autor pracy jest bardzo precyzyjny w formułowaniu swoich tez i objaśnianiu problemów badawczych. Już na wstępie podkreśla niejasność terminów funkcjonujących w językoznawstwie, dotyczących problemu związanego z kategoryzacją wielu języków, których status jest niejasny. Dotyczy to także języków tadżyckiego, dari i farsi, które przez wielu badaczy postrzegane są jako

dialekty jednego języka. Dr Tomasz Gacek szeroko opisuje i wyjaśnia w jednym z podrozdziałów (s. 14-18) prowadzone spory naukowców. Habilitant nie zajmuje stanowiska w sporze prowadzonym przez badaczy. Nie rozstrzyga problemu odmian językowych, nie podejmuje się udziału w szerszej dyskusji językoznawców. W dalszej części pracy zwraca jedynie uwagę, że w okresie ZSRR polityka językowa prowadzona w tym rejonie utrzymywała nazwę język tadżycki, a nie dialekt tadżycki, jak chcieli inni badacze. Dr Tomasz Gacek wskazuje na toczące się rozważania i spory językoznawców na temat klasyfikacji języków irańskich, w swojej pracy pozostaje jednak przy terminie język tadżycki (a nie dialekt języka perskiego), co porządkuje Jego dalsze rozważania naukowe.

Przedmiotem badań dr Tomasza Gacka, które stanowią podstawę jego pracy habilitacyjnej, jest słownictwo w języku tadżyckim związane z postępowaniem naukowo-technicznym. Wybór takiego problemu badawczego Autor uzasadnia niezwykle szybkim rozwojem cywilizacyjnym, przede wszystkim w zakresie nauk ścisłych i w efekcie nowych osiągnięć technologicznych na bardzo dużą skalę. Podkreśla, że przekłada się to na gwałtowny rozwój słownictwa w tym zakresie, także w języku tadżyckim.

Podstawowym materiałem badawczym w pracy dr Tomasza Gacka jest powszechny język tadżycki odnoszący się do wynalazków i odkryć naukowych dokonanych w XX stuleciu. Autor przyjął w swoich badaniach określone kryteria wyboru słownictwa z różnych dziedzin nauk technicznych. Odrzucił natomiast żargon zawodowy, ściśle związany ze słownictwem naukowym. Przyjęta przez niego metoda badawcza jest bardzo dogłębna i przejrzysta. Każdy termin należący do wybranej dziedziny i wyrażony w języku tadżyckim jest szczegółowo analizowany w zakresie badań językoznawczych – m.in. słowotwórstwa, etymologii, frekwencji. Odnosi się także do zapożyczeń z innych języków, zarówno irańskich – paszto i dari, jak i języków europejskich – rosyjski i angielski oraz języków Azji Centralnej. Jest to obszerny materiał. Jak podaje sam Autor, badaniom poddanych zostało łącznie 150 form języka tadżyckiego, które weszły w życie w XX wieku. Dodać należy, że źródłem Jego materiału badawczego są publikacje elektroniczne dostępne on-line w sieci internetowej.

Opis i analiza wybranych leksemów jest bardzo wnikliwa. Autor konsekwentnie odwołuje się do wielu wcześniejszych wniosków wynikających z analizy innych badaczy. Pokazuje tym samym, w jakim kierunku rozwijały się poszczególne leksemy i jak są lokowane w innych językach (m.in. rosyjskim, angielskim, perskim, uzbeckim, kazachskim), które miały wpływ na analizowany przez Niego język tadżycki. Nie jest to łatwa lektura dla czytelników, w tym także recenzentów, bowiem wielość skrótów (niezbędnych przy opisanu takich problemów badawczych) jak i odwołań do innych pozycji naukowych sprawia, że tylko wtajemniczeni w tę problematykę badacze nie pogubią się w omawianych przykładach dotyczących słownictwa naukowego i technicznego w języku tadżyckim. Nagrodą zaś za trudy przebicia się przez tę najważniejszą część pracy, są ciekawe wnioski formułowane przez Autora na podstawie analizy tegoż materiału. Stwierdza On, że mimo ograniczonego materiału badawczego dotyczącego słownictwa języka tadżyckiego, rysuje się wiele ciekawych wyników badań. Głównym z nich jest struktura izafetowa (ezafetowa w j. perskim) funkcjonująca w językach irańskich, która dominuje w tworzeniu nowych terminów dotyczących techniki i nauki. A zatem terminy te stosowane w języku tadżyckim mają strukturę wyrazów a nie wyrazów. O ile dla Iranistów taka struktura jest zrozumiała i łatwa do odczytania, o tyle dla innych badaczy językoznawców nie jest to takie oczywiste i wymaga wiedzy w zakresie języków irańskich. Jest to ciekawa refleksja i ważna informacja dla badaczy językoznawców. Toteż słusznie Autor

dodatkowo opisuje i wyjaśnia tę strukturę językową (s. 25-26), jaką jest izafet w językach tadżyckim i innych językach irańskich.

Drugim ważnym i ciekawym wnioskiem wynikającym z badań dr T. Gacka, są ustalenia dotyczące zapożyczeń w ramach badanych materiałów. Autor stwierdza, że mimo długiego okresu wpływów języka rosyjskiego, dominują w języku tadżyckim zapożyczenia z języka perskiego, a nie jak można było przypuszczać z języka rosyjskiego, który był w Tadżykistanie jednym z języków oficjalnych. Dr T. Gacek podkreśla, że wpływy języka perskiego są widoczne także w fonetyce. Dowodzi, że język perski wypycha niejako także wcześniej już utrwalone terminy naukowe zapożyczone z innych języków, głównie z rosyjskiego i języków europejskich. Proces ten określa terminem re-iranizacji tadżyckiego języka. Jest to ważna refleksja, bowiem wnosi nowe spojrzenie na rolę języka w kształtowaniu także postaw społecznych.

Podsumowując z pełnym przekonaniem stwierdzam, że **dzieło, jakim jest przedłożona do oceny monografia, spełnia ustawowy wymóg znacznego wkładu autora w rozwój dyscypliny naukowej, jaką jest językoznawstwo.**

Pozostałe osiągnięcia naukowe

Osiągnięcia naukowe pana dr Tomasza Gacka po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa są liczne, a obszar badań ciekawy. Jego dorobek liczy ponad dwadzieścia publikacji, głównie artykułów naukowych opublikowanych w języku polskim i angielskim, ale także przekładów z języka średnioperskiego i perskiego. Jest autorem wartościowych publikacji naukowych. Wyłaniają się z nich trzy grupy tematyczne.

Do pierwszej zaliczyłabym badania i ich publikacje dotyczące rozważań nad literaturą i językiem średnioperskim. Tematem tym dr Tomasz Gacek interesował się już na początku swoich badań iranistycznych. Jako doktor opublikował w roku 2006 przekład średnioperskiego tekstu na język polski (*Księga Czynów Ardaszyra Syna Papaka*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2006 r.). Tłumaczenie tekstu liczącego ponad 100 stron było nie lada wyzwaniem ze względu na wspomniany język średnioperski i konieczność odwoływania się do obszernych komentarzy. Dr Tomasz Gacek poszerzając swoje zainteresowania językiem średnioperskim poszukiwał nowych tematów. Kolejne jego publikacje dotyczyły różnych zagadnień językowych tego okresu, np. artykuł *On the Possible Preservation of Some Middle Persian Orthographical Habits in the Arabic-New Persian Script*, *Folia Orientalia* XLII-XLIII (2007-2008). Także w swoich badaniach językoznawczych odwoływał się do literatury okresu średnioperskiego. Przykładem może być artykuł pt. *The Artificial Meaningful Toponyms in the Middle Persian Literature*, *Studia Etymologica Cracoviensia* (SEC), vol. 13, Kraków 2008 r.

Druga grupa tematyczna Jego publikacji to teksty bliższe socjolingwistyce, także o wymiarze interdyscyplinarnym. Analizując dorobek naukowy dr Tomasza Gacka można znaleźć publikacje, które potwierdzają Jego zainteresowania wpływem języka na społeczność. Jedną z tych publikacji jest artykuł zatytułowany *The image of Arabs and the Arabic Language in contemporary Persian jokes*, *The Polish Journal of the Arts and Culture* 8, (2013). Również jedna z nowszych publikacji pt. *Human values expressed: an example of the application of linguistic analysis in the study of human values*

terminology in the Tajik language, Politeja, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, 2016 wpisuje się w nowy nurt badań, przekraczający granice językoznawstwa, bliski badaniom socjolingwistycznym. W artykule tym dr Tomasz Gacek prowadzi rozważania na temat roli zjawisk językowych w odczytywaniu relacji międzyludzkich.

Trzecia grupa badań jest obecnie, naszym zdaniem, najbardziej bliska Habilitantowi. Do niej zaliczyć można także rozprawę habilitacyjną. Są to badania dotyczące języków grupy irańskiej, czyli głównie języków: tadżyckiego, dari, farsi ale także innych z nimi związanych paszto i kurdyjskiego. Publikacje, w których autor sięga do tej grupy językowej, są ciągle rozwijane. W artykułach poruszane są różne problemy, np. *New Vocabulary in Dari, Persian and Tajik*, (2008), w których omawia różnice w systemach leksykalnych w wymienionych etnolektach. Porusza także problematykę badań porównawczych. Artykuł pt. *Some Comments on a Parallel text in Dari, Tojiki and Farsi*, *Studies on the Iranian World*, Vol. 2, 2015. jest niewątpliwie tego przykładem.

W najnowszych publikacjach dr Tomasz Gacek koncentruje się na badaniach dotyczących współczesnych napisów funkcjonujących w sferze publicznej, takich jak ogłoszenia, szyldy, reklamy itp., które nazwał inskrypcjami tadżyckimi (termin ukuty przez Autora). Ukazały się już trzy części tej publikacji w formie artykułów zatytułowane *Some Remarks on the Language of Modern Tajik Public Inscription*, *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*, Part I.II.III, 2018-2019.

Podsumowując działalność naukową pana dr Tomasza Gacka po uzyskaniu stopnia doktora stwierdzam, że **Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową w okresie po uzyskaniu stopnia doktora**. Doceniły to również Władze Uniwersytetu Jagiellońskiego przyznając panu dr Tomaszowi Gackowi Nagrodę Zespołową w latach 2009 i 2016 za działalność naukową i organizacyjną.

Reasumując pragnę stwierdzić, że oceniam pozytywnie dorobek naukowy dr Tomasza Gacka po uzyskaniu stopnia doktora. **Wnioskuje zatem o nadanie Habilitantowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistyczny, w dyscyplinie językoznawstwo.**

